

جاذبه های اکوتوریسم تالش با تاکید بر ذخایر جنگلی

محسن رنجبر

استادیار گروه جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری

چکیده :

گردشگری نه تنها عاملی برای تقویت فرهنگ‌ها است بلکه گامی به سوی پیشرفت و تحول اقتصادی و اجتماعی می‌باشد با احیاء گردشگری می‌توان در دنیای رقابتی امروز کشور را از اقتصاد تک محصولی بیرون آورد که راه برون رفت از این چالش‌ها شناسایی توان‌های بالقوه فضاها و مکان‌های توریستی و برنامه‌ریزی‌های مدون به منظور استفاده بهینه از این فضاها می‌باشد.

ایران جزو پنج کشور دارای بیش‌ترین تنوع اقلیمی و به تبع آن، تنوع طبیعی در جهان است و دارای چشم اندازهای منحصر به فردی می‌باشد. یکی از این مکان‌های ارزشمند از نظر توریستی منطقه تالش است که با داشتن موقعیت ممتاز و زیبایی‌های طبیعی فراوان مورد توجه جهانگردان است، به ویژه وجود جنگل‌های انبوه با زیباترین راشستان‌ها از طرفی روند روبه رشد علاقمندان به طبیعت و فرار از محیط‌های شهری راه را برای توسعه توریسم و به ویژه اکوتوریسم با توجه به تعدد جاذبه‌های توریستی گشوده است. در این تحقیق سعی شده است ضمن معرفی جاذبه‌های توریستی و اکوتوریستی منطقه تالش، نقش ذخایر جنگلی آن جهت برنامه‌ریزی اکوتوریستی مورد بررسی قرار گیرد.

کلمات کلیدی : توریسم، اکوتوریسم، تالش، ذخایر جنگلی، محیط

رشد روز افزون جمعیت جهان و به ویژه رشد فزاینده شهرنشینی و توجه به الگوی جغرافیای فراغت در دهه‌های اخیر سبب شده است که توجه به صنعت توریسم به عنوان بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنعت و ضروری‌ترین هدف، مورد توجه بسیاری از کشورها قرار گیرد. با توجه به این که توسعه، چند بعدی است و سطوح مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و حتی فضایی را شامل می‌شود، لذا در توسعه توریسم علاوه بر توجه به محدودیت‌های استفاده از منابع طبیعی می‌بایست پتانسیل‌های مناطق و محدودیت‌های آن شناسایی و مرتفع گردد، چرا که بازدهی آن در کوتاه مدت بسیار سریع است. اما چون صنعت جهانگردی با سرگرمی، تفریحات و رفت و آمدهای کوتاه مدت همراه است این امکان وجود دارد که هرچه بیش‌تر پراکنده و بی‌نظم شود و این بی‌نظمی اثرات سوئی در پی داشته باشد.

بر اساس مطالعات جنر و اسمیت (۱۹۹۶) ارزش جهانی اکوتوریسم در سال ۱۹۸۰ حدود ۴ میلیارد دلار، در سال ۱۹۸۵ با ۲۵٪ رشد ۵ میلیارد دلار، در سال ۱۹۸۹ با ۱۰۰٪ رشد به ۱۰ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۵ به ۲۵ میلیارد دلار و در سال ۲۰۰۰ به ۵۰ میلیارد دلار رسیده است. آمارهای فوق حکایت از آن دارد که بیش‌ترین رشد در میان شاخه‌های مختلف توریسم، در بخش اکوتوریسم به وقوع پیوسته و رشد این بخش بین ۱۰ تا ۳۰ درصد خواهد بود. انتظار می‌رود تا یک دهه دیگر، شمار طبیعت گردان که اکنون حدود (۰/۷) درصد کل توریست‌های جهان را تشکیل می‌دهند به بیش از ۲۰٪ برسد (www.wto.org). چنانچه سهم بخش‌های دیگر توریسم همچون توریسم ورزشی، توریسم کوچ، و توریسم روستاگردی را به آن اضافه کنیم سهم اکوتوریسم در آینده بسیار زیادتر شده و حتی از ۵۰٪ کل سفرهای جهان هم فراتر خواهد رفت.

تشدید مشکلات زیست محیطی ناشی از پیشرفت صنایع و در کنار آن رشد فزاینده جمعیت و افزایش نیازهای متنوع انسانی در گروه‌های گوناگون باعث شده است که انسان برای رهایی از این خطر، تفکر جدیدی را در ارتباط با محیط زیست برای بهتر زیستن خود ارایه نماید؛ لذا استفاده از منابع طبیعی با رعایت اصل حفاظت و بهره‌وری از پارک‌ها و ذخیره‌گاه‌های جنگلی به عنوان یک اصل کاملاً جدی باشد. در این نوشتار سعی شده است ضمن تاکید بر انواع بهره‌برداری‌های چند جانبه از منابع طبیعی به ویژه جنگل، جاذبه‌های این نعمت خدادادی به منظور برنامه ریزی در جهت توسعه توریسم و اکوتوریسم معرفی شود.

مواد و روش‌ها :

- مراحل و روند مطالعه و پژوهش این تحقیق به شرح زیر انجام گرفته است :
- ۱- با تهیه نقشه‌های توپوگرافی ۱:۵۰۰۰۰ و ۱:۲۵۰۰۰۰ و نقشه‌های زمین شناسی ۱:۲۵۰۰۰۰ اقدام به تهیه نقشه مقدماتی و استخراج اطلاعات مورد نیاز گردید.
 - ۲- بازدید میدانی از منطقه و جمع آوری اطلاعات لازم و در راستای هدف پژوهش.
 - ۳- مطالعات کتابخانه‌ای ۴.
 - ۴- تجزیه و تحلیل اطلاعات.

این مطالعه از نظر هدف بیش‌تر یک تحقیق کاربردی و از نظر روش و ماهیت، جزء تحقیقات توصیفی و تجزیه و تحلیل آن بر پایه روش تحلیلی استوار است و به این جهت در بررسی‌های بعمل آمده، جاذبه‌های مهم توریستی و اکوتوریستی منطقه مورد بررسی قرار گرفته و سپس تجزیه و تحلیل‌های لازم صورت گرفته است. متأسفانه مطالعه توریستی در منطقه مورد مطالعه صورت نگرفته؛ لذا پس از جمع‌آوری نقشه‌ها، اسناد، مدارک، آمارها و بررسی آن، کنترل نسبی روی زمین انجام شد و به عنوان پایه کار مورد استفاده قرار گرفت. پس از تهیه نقشه‌ها و عکس‌ها و بررسی آن‌ها به جهت به دست آوردن یک دید کلی و جامع از سطح کل منطقه کانون‌های مهم توریستی در منطقه تعیین گردیده است.

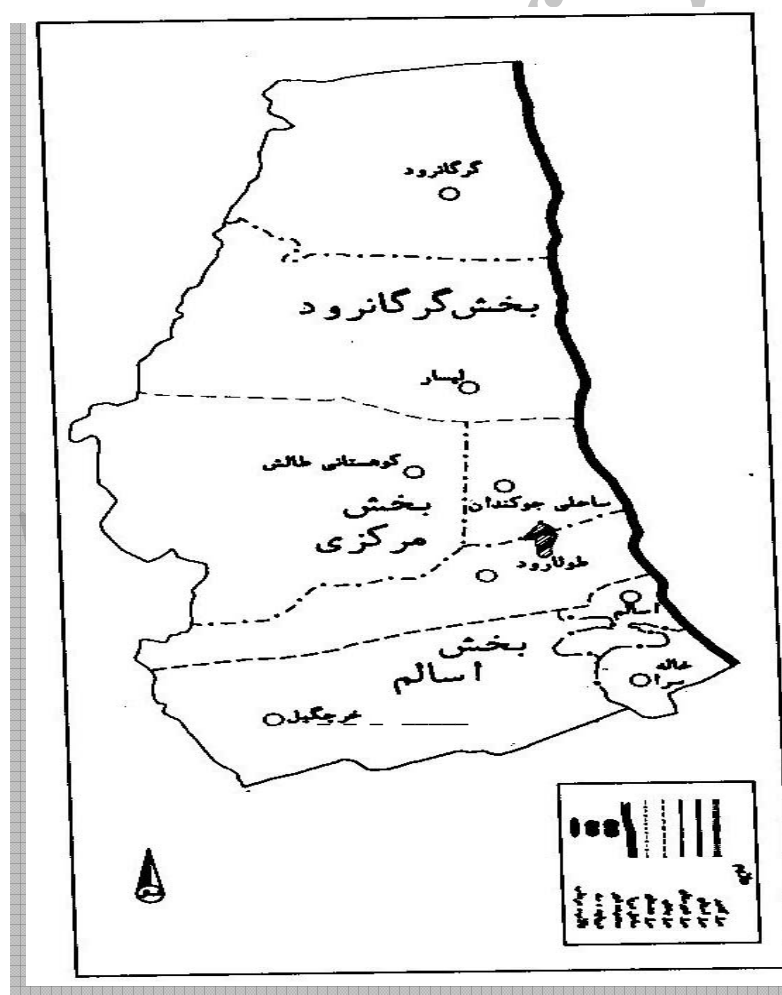
در زمان انجام مطالعه به ویژه عملیات میدانی تحقیق، موانعی وجود داشته که به اختصار ذکر می‌گردد. در زمینه مطالعات کتابخانه‌ای کمبود و یا در برخی موارد فقدان اطلاعات علمی و عدم همکاری برخی مراکز علمی مشکلاتی را ایجاد کرد. در زمینه مطالعات میدانی، صعب‌العبور بودن بسیاری از مناطق و خاکی بودن بسیاری از راه‌های رسیدن به جاذبه‌های طبیعی به ویژه در مناطق کوهستانی، از محدودیت‌های اصلی تحقیق به شمار می‌رفت.

نتایج و بحث :

موقعیت و وسعت تالش :

شهرستان تالش در ساحل غربی دریای خزر واقع شده و از شمال به شهرستان آستارا، از جنوب به شهرستان‌های رضوان شهر و شهرستان ماسال، از شرق به دریای خزر و از غرب به استان اردبیل (اردبیل و خلخال) محدود می‌شود. ارتفاع آن نسبت به دریا ۸۰ متر است و مساحت این شهرستان معادل ۲۲۱۵/۶ کیلومتر مربع می‌باشد شهرستان تالش دارای ۳ بخش بنام‌های مرکزی، اسالم و کرگانرود و ۸ دهستان بنام‌های کوهستانی تالش، طولارود، اسالم، خاله سرا، خرجگیل، ساحلی جو کندان، کرگانرود و لیسار می‌باشد که مرکز آن شهر تالش (هشتپر) می‌باشد. (بی نام، ۱۳۷۷)

شکل (۱) : نقشه‌ی شهرستان تالش به تفکیک بخش و دهستان

اکوتوریسم :

اکوتوریسم که اختصار واژه‌ی *Ecological – Tourism* است در ادبیات فارسی، جهانگردی زیست محیطی (طبیعت گردی) نام گرفته است؛ بدان مفهوم که محیط یا طبیعتی که نه تنها یک جهانگرد، بلکه سایر انسان‌ها نیز در آن زندگی می‌کنند. طبیعت با هر آنچه که در آن است برداشت و مفهوم بنیادین این واژه اصطلاحی ترکیبی است. انسان و طبیعت ترکیبی جدا ناشدنی از یکدیگرند، آدمی در طبیعت به دنیا می‌آید، در طبیعت می‌زید و در طبیعت می‌میرد و در واقع جزئی جدا نشدنی از این گردونه است. توجه نمودن به تمامی محوطه‌های جهانگردی اعم از جنگل‌های طبیعی، حیات وحش، رودخانه‌ها و طبیعت پیرامون آن‌ها و به ویژه کوهسارها و کوهستان‌ها و آبشارها، چشمه‌های آب گرم، چشمه‌های آب سرد معدنی، ییلاق‌ها و مناطق ویژه‌ی شکار و صید ماهی یا دریاها و دریاچه‌ها، سواحل و کرانه‌های پیرامون آن‌ها، زیستگاه‌های طبیعی پرندگان مهاجر و بومی و سایر خزندگان و نیز غارهای طبیعی و به ویژه طبیعت بکر درونشان، گستره‌ی این بخش از جهانگردی (توریسم) را رقم می‌زند (taylor 2004).

به طور یقین توجه و تجمع بیش از اندازه‌ی جهانگردان در یک منطقه‌ی خاص، پیش از آنکه مفید باشد، زیانبار است؛ پس باید بهره‌برداری از محوطه‌های جهانگردی و به ویژه همراه مناطق بکر با نظارت ویژه باشد (بی‌نام، ۱۳۷۵).

موقعیت تالش و تالش گردی در گیلان :

تالش یکی از شهرستان‌های تابعه استان گیلان است که در کرانه غربی ساحل دریای خزر امتداد دارد و از جاذبه‌های طبیعی و باستانی و مذهبی و اغلب بکر بهره‌مند می‌باشد. در این شهرستان جنگل و کوهستان و دریا به طور تقریبی در نزدیکی هم واقع شده‌اند و به صورت نوار باریکی بین کوه‌های تالش و دریای خزر با امتداد شمالی- جنوبی گسترش یافته است. از نظر جاذبه‌های طبیعی همان‌گونه که اشاره شد جنگل، دریا، ساحل، رودخانه، آبشارها و آب و هوای مناسب و ... را می‌باشد به طوری که در فصل تابستان در تمام نقاط این شهرستان چه نقاط ییلاقی و کوهستانی و چه در نوار ساحلی، مسافرین زیادی جهت گذراندن اوقات فراغت مشاهده می‌شوند.

جاذبه‌های جهانگردی تالش :

از نظر منابع جهانگردی در این منطقه با دو گروه عمده از جاذبه‌ها روبرو هستیم که عبارتند از: **جاذبه‌های مهیا**: شامل عوامل طبیعی از جمله شرایط اقلیمی مناسب، مناظر جالب و زیبا، امکانات دریانوردی، ماهیگیری، شنا، اسکی روی آب، استفاده از مناطق بکر و دست نخورده جنگلی و کوهنوردی، شکار، چشمه‌های آب معدنی و غیره است. اهداف بهره‌برداری و استفاده از این منابع در صنعت توریسم عبارتند از توریسم تفریحی، توریسم ورزشی و توریسم درمانی.

شهرستان تالش از نظر موقعیت توریستی در یک موقعیت مرفولوژیک خاص قرار دارد. موقعیت توریستی آن یا در جلگه، یا در گذر از جلگه به کوهستان و یا در کوهستان است. عملکرد سازنده‌های اصلی طبیعت منطقه یعنی دریا، کوهستان و جنگل، آب‌های سطحی و جاری، آب و هوا و شرایط توپوگرافی و پیکربندی طبیعی شکل خاصی به آن بخشیده است.

جاذبه‌های نامهیا: از این نوع جاذبه‌ها که مصنوع بشر و ساخته دست انسان می‌باشند و به منظور جذب توریسم مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند می‌توان به آثار باستانی و تاریخی، مذهبی، موزه‌ها، نمایشگاه‌ها و غیره اشاره نمود که در ارتباط با جاذبه‌های نامهیا فرد سفر کننده با اهداف فرهنگی، تجاری، سیاسی و مذهبی به منطقه سفر می‌نماید.

سواحل و دریا :

تالش با قرار گرفتن در شمال غرب گیلان و مجاورت با بزرگ‌ترین دریاچه جهان و دارا بودن ساحلی طولانی، موقعیتی ممتاز در کشور پیدا نموده است. ساحل تالش با مرکز شهر فاصله‌ای حدود ۶ کیلومتر دارد و طول سواحل در این شهرستان حدود ۹۶ کیلومتر می‌باشد. هم‌چنین سواحل دریا در این منطقه با داشتن امتیازاتی چون ساحل ماسه‌ای، نور آفتاب در ساعات مختلف روز، مناسب بودن برای شنا، قایق سواری به شکل‌های مختلف (بادبانی، پارویی، پدالی و موتوری)، ماهیگیری، استفاده از غذاهای دریایی، فروش صید اسکله، اسکی روی آب، غواصی، حمام آفتاب، خوابیدن در میان ماسه‌های داغ (خواص درمانی) پیک نیک خانوادگی با وجود فضای سبز در نقاطی از ساحل برای سایه اندازی، آرامش و زیبایی بصری و فضای قدم زدن آزاد یک مکان گردشگری با کیفیت تفریحی بالا را به منطقه ارایه می‌دهد. هم‌چنین وجود بوته‌های فراوان تمشک (هندل) در ساحل، یک عنصر کمی و جذاب در تفریح ساحل بوده و تمشک چینی یکی از جاذبه‌های تفریحی تالش برای شهروندان و گردشگران می‌باشد. از جمله این سواحل می‌توان ساحل زیبای گیسوم، ساحل خلیف آباد اسالم، ساحل تکی، ساحل قرق و ساحل جو کندان و لیسار را نام برد.

از ویژگی‌های بارز سواحل تالش عدم انحصار آن برای عملکردهای مختلف، بکر و دست نخورده بودن و داشتن زمینه‌ی فعالیت وسیع بر خلاف سایر سواحل گیلان و مازندران می‌باشد. مجموعه ساحل گیسوم در کیلومتر ۱۵ جاده اصلی تالش- انزلی در شهر اسالم قرار دارد و فاصله آن از جاده اصلی چهار کیلومتر بوده و جاده‌ای آسفالت می‌باشد. مسیر این جاده پوشیده از جنگل‌های انبوهی است که عمود بر دریا قرار دارند و به هم پیوستگی درختان این مسیر به شکل تونل جاده را در بر گرفته است. در ساحل گیسوم طرح سالم سازی دریا به مساحت ۱۵۸۰۰ متر به اجرا درآمده و امکانات رفاهی و خدماتی از قبیل سوئیت، اتاق‌های ۳×۴ و ۳×۶ جهت استراحت، سرویس بهداشتی، دفتر ثبت، مخابرات، نمازخانه، نانویی، رستوران، امکانات قایق رانی در دریا و مشخص نمودن محل شنای برادران و خواهران جهت رفاه و استراحت مسافری تدارک دیده شده است. (رنجبر ۱۳۸۴)

مناطق حفاظت شده :

در قسمت جلگه‌ای تالش که تخریب جنگل ابعاد وسیع‌تری یافته است، اقدامات صورت گرفته برای حفاظت جنگل از طریق احداث پارک‌های جنگلی و بهره‌گیری از آن، برای فعالیت‌های فراغتی گسترش بیشتری دارد. با توجه به ساختار اکولوژیکی و طبیعی منطقه، در برخی جاها فضای سبز و جنگلی بصورت پارک جنگلی برای استفاده مسافران بومی و غیر بومی ایجاد شده است که معروفترین این پارک‌ها، پارک جنگلی گیسوم در کیلومتر ۱۵ تالش- رضوان شهر می‌باشد. منطقه حفاظت شده لیسار یکی از مناطق بسیار زیبای طبیعی است که از تنوع حیات وحش به ویژه انواع پرندگان برخوردار است. از دیگر مناطق حفاظت شده در تالش، پارک جنگلی واقع در ساحل قروق را می‌توان نام برد. نواحی ناو اسالم با ۴۰۰۰ هکتار و الالان ۸۰ هکتار و لیسار ۳۲۹۵۰ هکتار وسعت از مناطق حفاظت شده مهم در منطقه تالش هستند. (رنجبر ۱۳۸۴)

رودها :

موقعیت جغرافیایی تالش موجب شده است که رودهای منطقه در مسیر خود از ویژگی‌های خاصی برخوردار باشند. بیش‌تر این رودها در بالادست دارای مناظر جالب و منحصر به فردی هستند. رودخانه‌های منطقه به طور عمده در مسیر دره‌های کوهستانی و کوهپایه‌ای از جنگل‌های سرسبز و انبوه پوشیده شده‌اند. جریان آب در قعر دره‌ها و دامنه‌های جنگلی سرسبز، مناظر طبیعی دل‌انگیزی بوجود آورده است. این رودها در مسیر خود با توجه به شرایطی مانند بستر سنگلاخی، ارتفاع، توپوگرافی، فاصله تا مرکز شهری و همسایگی‌ها قابلیت‌های متنوعی را ایجاد کرده‌اند؛ که زیستگاه ماهی‌ها (به خصوص کولی و ماهی سفید)، چشم اندازهای متنوع آبی با خصوصیات بصری ویژه نظیر آبشار و ایجاد صدایی روح نواز و خنثی کردن آلودگی صوتی، کومه زدن در حاشیه آن و استفاده از سرعت بالای آب با وجود مسیرهای پرپیچ و خم برای تفریحات مختلف از قابلیت‌های مطرح منطقه هستند.

مهم‌ترین امتیاز این رودها اهمیت فراغتی آنهاست. این رودها اهمیت فراوانی از نظر صید ماهی و ورزش ماهیگیری دارند.

پرآب‌ترین رودخانه منطقه تالش کرگانرود است. این رود از بیلاقات تالش سرچشمه گرفته و با عبور از جنگل‌های سرسبز بکر، مرکز شهرهشتپر (تالش)، شالیزارها و روستاهای اطراف به دریا می‌پیوندد (رنجبر ۱۳۸۱). آب این رود به عنوان یک عنصر پویا، اکوسیستم‌های مختلف را به یکدیگر مرتبط کرده و به عنوان یک محور در سازماندهی فضایی منطقه نقش عمده‌ای را بازی می‌کند. دیگر رودهای مهم در منطقه عبارت‌اند از: ناورود، شفارود، کرگانرود، هره دشت، دیناچال و شیر آباد. نوع بهره‌برداری از آنها یک نمونه از توریسم سازمان‌نیافته است. (بی نام ۱۳۷۴)

با توجه به موقعیت‌های خاص و استعدادهای موجود در منطقه تالش امکان گسترش در رابطه با توریسم ورزشی نیز وجود دارد؛ چرا که بهترین محل‌های شنا، ماهیگیری، اسکی، قایقرانی و ... در این منطقه موجود است. رودخانه‌های تالش دلیل عامل سرعت بالای آب و وجود مسیرهای پر پیچ و خم باید برای تفریحات مختلف آبی نظیر قایق سواری کایاک مورد توجه قرار گیرد و برای گسترش آن نیاز به برنامه ریزی است.

کوهستان و بیلاقات تالش :

کوه‌های تالش با جهتی شمالی، جنوبی در حاشیه دریای خزر تا دره سفید رود در گیلان ادامه می‌یابد. حدود ۷۱/۴٪ از زمین‌های شهرستان تالش به کوهستان اختصاص دارد. ارتفاع کوه‌های تالش چندان زیاد نیست و مرتفع‌ترین نقطه آن بقروداغ در حدود ۳۱۹۷ متر ارتفاع دارد و قله دیگر آن شاه معلم ۳۰۵۰ متر و عجم داع نیز در حدود ۳۰۰۹ متر ارتفاع دارند. ارتفاعات تالش مانند دیوار قایم عظیمی حایل بین دریای خزر و استان اردبیل و زنجان قرار گرفته است. این ناحیه به دلیل پوشش جنگلی تا ارتفاعات ۲۵۰۰ متر و مراتع طبیعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. هرچه بر ارتفاع کوهستان افزوده می‌شود، از درجه تراکم جنگل‌ها کاسته شد، و به درختچه‌ها و بوته‌زارهای مختف افزوده می‌شود. در محدوده کوهستانی ارتفاعات و قله‌های زیادی وجود دارد که اسامی تعدادی از آنها عبارتند از: کوه‌های سوباتان، ارتفاعات تیلار، کمر، اوچ بلاغ، آق اولر، الماس، برزکوه، زندانه، ارده و قیروده کوه، آقا مسجد و ... ، تمامی رودها در جهت شرقی آب را به دریای خزر انتقال می‌دهند.

بیلاقی‌های منطقه تالش از نظر چشم انداز طبیعی از سه قسمت بیلاقات جنگلی، مناطق بیلاقی در مرز میان جنگل و مراتع کوهستانی و بیلاقی‌های واقع در نواحی مرتفع و خط الرأس کوه‌ها تشکیل شده است بیلاقی‌های تالش دولا ب از جمله لمیر، برزه کوه، ارده و بیلاقی‌های اسالم از جمله چاره سو، کرمان و اسب هونی، نواحی بیلاقی تالش مرکزی در امتداد کرگانرود و لیسار از بیلاقات مهم منطقه تالش به شمار می‌روند مهم‌ترین ناحیه بیلاقی منطقه تالش مرکزی، بیلاق مریان و سوباتان است.

مجموعه بیلاق‌های مریان (مریان، آق اولر، ناوان، مکش، ویل، تنده بن) به دلیل زیبایی‌های طبیعی و یادمان‌های باستانی، تاریخی و قومی موجود در اطراف آن، یکی از زیباترین نواحی بیلاقی گیلان به شمار می‌روند. از بیلاقات دیگر می‌توان به شکر دشت، حسن دیرمانی، اسبومر، مکش، کوره هونی و گاوبند اشاره کرد که به علت دوام برف، شیب مناسب و عدم وجود مانع طبیعی و عارضه باز دارنده برای ورزش‌های زمستانی به خصوص اسکی بسیار مناسب هستند (رنجبر ۱۳۸۳).

چشمه‌ها و آب‌های معدنی و دریاچه‌ها :

شهرستان تالش به برکت وجود رشته کوه‌های برفگیر، بارندگی‌های فراوان و شیب‌های تند و ملایم یکی از پرآب‌ترین مناطق کشور به شمار می‌رود. به دلیل فراوانی سنگ‌های رسوبی به ویژه آهک و شرایط زمین شناسی و نزولات جوی زیاد، چشمه سارهای زیادی در این منطقه دیده می‌شود که هر یک در جای خود یک عنصر طبیعی توریستی به شمار می‌آیند. به دلیل برفگیر بودن منطقه و نیز فعالیت یخچال‌های طبیعی در طول دوره کوتاه‌تر در ارتفاعات تالش، حوضچه‌ها و دریاچه‌هایی ایجاد شده است. مهم‌ترین این دریاچه‌ها، دریاچه قوری گل و دریاچه نئور هستند. به علاوه آب بندهای مصنوعی همچون دریاچه پشت سد کرگانرود و آب بند جوکندان نیز از این چشم اندازها می‌باشد (رنجبر ۱۳۸۳).

درگوشه و کنار تالش آبگیرها و حوضچه‌های طبیعی، نهرهای خروشان و چشمه‌های آب معدنی سرد، حال و هوای خاصی به منطقه داده و با عملکردهای متنوع خود کیفیت تفریحی منابع را به صورت چشمگیری افزایش می‌دهند. این عناصر به طبیعت منطقه روح و هویت داده و ویژگی اکوتوریستی آن را تکمیل می‌کنند، یکی از چشمه‌های معدنی و پرآب و مهم به نام باتمان بلاغ در بیلاق چمچمی هر ساله میزبان بازدید کنندگان فراوانی است.

ویژگی‌های معماری روستایی منطقه :

معماری بومی تالش تحت تاثیر عواملی چون اقلیم و محیط است برون‌گرایی و توجه به ارتباط بنا با فضای پیرامونی، عدم توجه زیاد به فرم بنا به دلیل قشلاق و بیلاق ساکنین و موقتی بودن سکونت، استفاده از مصالح بومی نظیر چوب، کلس گل، کاه گل، سفال (لته سر، سقف سفالی، شیروانی، و گالی پوش) استفاده از تقارن در فرم کلی بنا که نشانگر هدفمند بودن فرم بنا بوده، مدرن کردن بنا از سمت غرب به علت بادهای منطقه و باران و ارتباط بنا با حاشیه از سمت جنوب و شرق و بخشی از شمال به خصوص برای نورگیری از ویژگی‌های معماری بومی منطقه می‌باشد.

به طور کلی خانه سنتی تالش با مصالح محلی ساخته می شود و مهم ترین درختانی که در ساخت این بناها مورد استفاده قرار می گیرند، عبارتند از: درخت آزاد (سق) بلوط، نارون، توسکا، راش و نمداار.

پارک های جنگلی :

پارک های جنگلی به منظور حفظ اکوسیستم های طبیعی منحصر به فرد و با هدف بازسازی طبیعت، ایجاد پیوند بین شهروندان با طبیعت و ایجاد فرصت های تفریحی همراه با برنامه های آموزشی، جهت ارتقاء آگاهی های مردم از عملکرد جنگل و استفاده های علمی، آموزشی و مقایسه ایجاد نشده اند این پارک ها قابلیت های فراغتی بالایی دارند و باتوجه به ساختار اکولوژیکی و طبیعی منطقه در برخی نقاط شهرستان، فضاهای سرسبز و جنگلی به صورت پارک جنگلی برای استفاده مسافران بومی و غیر بومی ایجاد شده است که معروفترین این پارک ها، پارک جنگلی درستکار در کیلومتر ۱۵ شهر تالش (هشتپر) می باشد و یکی از مهم ترین مکان های فراغتی شهرستان محسوب می شود (مساحت این پارک ۸۰ هکتار است که در قسمت ورودی آن تونلی طبیعی از درختان جنگلی مشاهده می شود).

(فون) حیات وحش :

به دلیل وجود آب و هوای مرطوب و پوشش گیاهی، این منطقه از تنوع جانوری زیادی برخوردار است. بیش از ۱/۴ پستانداران ایران در ناحیه خزری زندگی می کنند که بیش تر آن ها در منطقه تالش دیده می شود از سم داران حلال گوشت می توان به مرال، شوکا، کل و بز اشاره کرد (رضایی ۱۳۸۱). از سم داران حرام گوشت نیز می توان خوک وحشی (گراز) را نام برد. گربه سانان منطقه شامل پلنگ، گربه جنگلی، و سگ سانان شامل گرگ، شغال و روباه می باشند و از پستانداران همه چیر خوار، خرس جنگلی قابل ذکر است و از جوندگان می توان خرگوش وحشی، تشی، سمور جنگلی و شنگ را نام برد. پرندگان منطقه شامل قرقاول، کبک، دراج، بلدرچین و کیوتر جنگلی هستند و از پرندگان مهاجر می توان به قو و اردک، ساووسک، ایبا و سایر پرندگان ریز مثل چکاوک، پرستو، سینه سرخ اشاره کرد پرندگان شکاری تالش شامل عقابها، بازها، سنقر، مجری، بالابان، چرخ، لیل، جغد و پیقو هستند. از آبزیان تالش نیز ماهی آزاد، قزل آلا، ماهی سفید، کپور ماهیان و از خزندگان مارهای آبی و خشکی، لاک پستان، انواع قورباغه و فک دریایی را نام برد.

حیات وحش تالش با توانمندی های موجود و بالقوه مانند شکار، توریسم غذایی، و حتی باغ وحش، حیات وحش، و پناهگاه های وحش تضمین ستاد اکولوژیکی، بهره وری اقتصادی و دخالت در طرح ریزی فیزیکی نقاط اکوتوریستی، به عنوان یک منبع تفرج بسیار مثبت و موثر در سازماندهی فضاهای تفریحی مورد نظر است.

(فلور) پوشش گیاهی :

شرایط بسیار مساعد اقلیمی و نیز نوع خاک منطقه در تالش و به تبع آن تنوع گونه‌ای در منطقه، از عوامل مورد توجه در برنامه ریزی تفرجی است؛ به نحوی که می‌توان از آن ویژگی برای عملکردهای بی نظیر وحدت بین عناصر مختلف، هدایت بصری، تأکید روی عناصر خاص دیوار و بادشکن، سایه انداز، پوشش و ایجاد محرمیت، رفع آلودگی صوتی، رفع بوهای نامطلوب، خلق زیبایی، ایجاد هیجان و روحیه در افراد کمک گرفت. از گونه‌های گیاهی اعم از بومی منطقه و سازگار با آن می‌توان موارد زیر را بر شمرد: از درختان پهن برگ می‌توان آزاد، توسکای بیلاقی، راش، ممرز، بلوط، انجیلی، افرا، سپیدار، ون (زبان گنجشک) و درختچه‌های تزئینی شامل یاس، توری، ختمی، به ژاپنی، یاس زرد، ارغوان، تمشک تاسی و پیچ ساعتی، سیکاس، سرو خمره‌ای، سرخدار، سرو طلایی، سرو ناز نام برد. گل‌های تزئینی نیز شامل اطلسی، آفتاب گردان زمینی، عنکبوتی، مریم گلی، تاج خروسی، همیشه بهار، کوبک، گل میمون، شب بو، لاله و ... می‌باشند (رنجبر ۱۳۸۴).

جنگل‌های تالش :

جنگل‌های تالش به محدوده‌ی جنگل‌های انبوه هیرکانین (خزری) تعلق دارد. هیرکانی نامی است که از گذشته‌های دور به دلیل سکونت اقوامی در سواحل جنوبی دریای خزر، به این ناحیه داده شده است و به مرور زمان به سرتاسر این ناحیه گسترش یافته است. از این رو علمای علوم گیاهی این جنگل‌ها را به این نام می‌نامند. این جنگل‌ها با همه محدودیت و وسعت خود گنجینه گران‌بهایی از گونه‌های درختی با ارزش است که از نظر قابلیت رشد و کیفیت محصول و توان رشد به ابعاد قابل ملاحظه و ویژگی‌های زاگ شناسی (Genetics) در جهان کم نظیرند. برخی از گونه‌های جنگلی آن در اروپا در اثر یخبندان‌های دوران چهارم زمین شناسی که ایران از آن به طور تقریبی مصون مانده، نابود شده‌اند؛ لذا ماندگاری و حفظ این میراث ارزشمند جهانی از اهمیت زیادی برخوردار است. (بی‌نام ۱۳۷۹).

آمیزش سه عنصر مهم طبیعت یعنی جنگل، رود و مرتع در تالش ترکیب بسیار زیبایی از رنگ‌ها و عناصر سازنده طبیعت را به وجود آورده است. جاده‌های جنگلی و روستایی متعدد و مناسب با دره‌های عمیق، صخره‌های بلند و وجود درختان متنوع چشم انداز زیبایی به این منطقه داده است. جنگل‌های این منطقه در هر فصلی از سال چهره می‌آریند. در بهار، سرسبز و با طراوت، در تابستان، خنک و مطبوع و آرامش بخش، در پاییز، رنگارنگ و در زمستان، پوشیده از برف می‌باشند. که زیبایی خاصی دارا هستند و مورد توجه گردشگران قرار می‌گیرند. مساحت اراضی جنگلی و مرتعی تالش ۱۱۴۹/۹ هکتار بر آورد شده است. به دلیل منحصر به فرد بودن جنگل‌های تالش و عدم وجود فضاهای جایگزین در بیش‌تر نقاط کشور، این منبع به عنوان تفرجی هم سطح دریا در منطقه مطرح می‌باشد.

این جنگل‌ها در مناطقی تا کنار دریا کشیده شده‌اند و از طرف دیگر به مراتع بیلاقی تالش متصل‌اند و جزو بکرترین جنگل‌های کشور هستند که همین امر در توسعه منابع تفریحی درون جنگل مانند حیات وحش، چشمه و رود و چشم انداز تأثیر بسزایی دارد. جنگل‌های تالش قابلیت‌هایی چون کوه‌پیمایی، پیک نیک، پیاده روی، شکار، دید و منظر به شهر، دریا، کوهستان، و بیلاقات، راه‌های هوایی نظیر تله‌کابین، پارک‌های ملی و فضاهای حفاظت شده، پارک ورزشی، باغ‌های بوتانیک (گیاه‌شناسی) و استفاده از فضاهای جنگلی را دارا می‌باشند؛ ولی خدمات و مدیریت بهره برداری توریستی و تفریحی از جنگل‌ها بسیار ضعیف است. از مکان‌های توریستی مناسب جنگلی با استعدادهای قابل توجه، مسیر جنگلی تالش، کیشون بن (کیش دبی)، مسیر جنگلی اسالم به خلخال و دیناچال را می‌توان نام برد (رنجبر ۱۳۸۴).

کوه دهناله نیز در ابتدای کیش دیبی چشم اندازی جالب داشته و قابلیت‌های تأثیر گذار بالفعل و بالقوه‌ای در خود دارد؛ به نحوی که به طور کامل به شهر مسلط بوده و تمام محدوده‌ی شهر تالش و شالیزارهای اطراف و دریا از آن قابل رؤیت است. گذشته از موارد مذکور مناطق حفاظت شده لیسار و جنگل‌های صخره‌ای ناو اسالم و مناطقی پراکنده در جنگل‌های تالش از نظر زیستگاه وحش دارای ارزش بوده و موثر در تفرج هستند. جنگل‌های معروف فندق درمریان، آق اولر، مکش، ناوان، ریزگاه علاوه بر ارزش اقتصادی دارای ارزش تفرجگاهی نیز هستند.

تیپ جنگل‌های تالش :

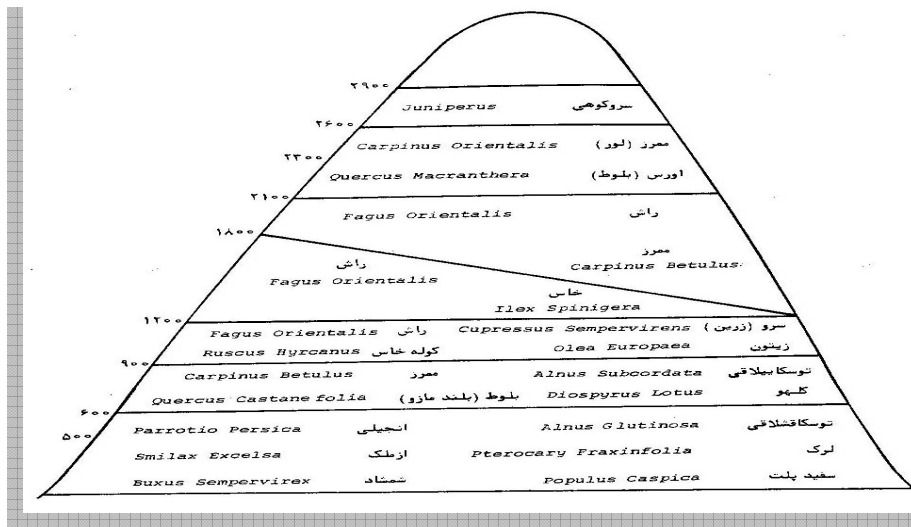
جنگل‌های تالش را بر حسب ارتفاع می‌توان به صورت زیر طبقه بندی کرد :

۱- تیپ جنگل‌های منطقه پست (جنگل‌های واقع تا ارتفاع ۹۰۰ متر جنگل‌های هیرکانین) در این نوع جنگل‌ها است که می‌توان حالت مخصوص جنگل خزری را به ویژه در منطقه اسالم مشاهده کرد. این جنگل‌ها از درختان بزرگ تشکیل شده‌اند که ارتفاع آن‌ها به ۳۰ تا ۴۰ متر می‌رسد و معمولی‌ترین این درختان بلوط مخصوص خزر می‌باشند. از دیگر درختان غول پیکر آن می‌توان به اوجا، افرا و نوعی از افرا به نام پلت که محیط تنه آن‌ها گاهی به ۴ تا ۵ متر می‌رسد، ممرز، آزاد، انجیلی و یا درخت آهن (دمیرآغاجی) اشاره کرد (ثابتی ۱۳۴۸). اشکوب زیرین شامل درخت مو وحشی، داردو، ازملک، تمشک، سرخس، توت فرنگی، پامچال فرتیون و بنفشه می‌باشد. بیش‌ترین درختان در این قسمت شامل توسکا، سفید پلت ولوک، انواع بید، فوکا، درخت زبان گنجشک و جنگل مخلوط مانند کلهو، آزاد و در مواردی منفرد و کلی، زالزالک وحشی، انجیر و توت سیاه است. از این نقطه به بعد تعداد و نوع درخت لرک و توسکای بیلاقی فراوان است. درخت لرک در ارتفاعات بالاتر از ۵۰۰ متر کمیاب و در ارتفاع ۸۰۰ متری از بین می‌رود و جای خود را به توسکای بیلاقی می‌دهد (مارسل بازن ۱۳۶۷).

۲- تپ جنگل‌های میان بند (جنگل‌های واقع بین ۹۰۰ تا ۱۶۰۰ متر جنگل‌های راش کوهستانی) این منطقه قلمرو درختان راش می‌باشد. بلندی این درختان با شکوه به ۴۰ تا ۵۰ متر و قطر بعضی از آن‌ها به ۲ متر نیز می‌رسد (اسدالهی ۱۳۶۸). این گونه درختی غنی‌ترین و زیباترین جنگل‌های ایران را تشکیل می‌دهد. زیباترین این جنگل‌ها (راشستان‌ها) در ارتفاع بین ۱۰۰۰ تا ۱۴۰۰ متر قرار دارند. راشستان‌ها انواع مختلفی دارند که زیباترین آن جنگل‌های راش بر روی شیب‌های کم و خاک‌های به طور نسبی تحول یافته در ارتفاع بین ۱۰۰۰ تا ۱۴۰۰ متر است.

۳- تپ جنگل‌های مرتفع (جنگل‌های بالاتر از ۱۶۰۰ متر طبقه کوهستانی فوقانی) ارتفاع ۱۹۰۰ تا ۲۰۰۰ متری، گونه‌های راش و کم و بیش گونه‌های دیگر، جنگل‌های مخلوط منطقه را تشکیل می‌دهد. از این ارتفاع و حداکثر تا ۲۲۰۰ متری درختان راش، نمدار و نارون ناپدید می‌شوند. در میان گذر از جاده اسالم به خلخال در ارتفاعات، فاصله درختان بسیار زیاد و پوشش گیاهی تنک می‌شود. در بعضی موارد حد جنگل به پایین نزول کرده است و به ۱۸۰۰ تا ۱۹۰۰ متر می‌رسد که بیش‌تر درختان آن را اواری تشکیل می‌دهد (مارسل بازن ۱۳۶۷).

شکل ۲: نمودار ارتفاعی ناحیه جنگلی شمال البرز (هیرکانی و مدیترانه‌های) را نشان می‌دهد.

منبع: مهندس مهدی پورعطایی (نواحی فیتوژئوگرافیک ایران)

مراتع مرتفع کوهستان :

بالتر از حد پوشش گیاهی جنگلی بقیه نقاط مرتفع کوهستانی منطقه از گیاهان علفی پوشیده شده‌اند. مراتع از ارتفاع ۱۵۰۰ متر تا ۲۳۰۰ متر و بالاتر امتداد دارند. مراتع شهرستان تالش در حدود ۸۰۵۱۸ هکتار می‌باشد.

مراتع مهم منطقه عبارتند از :

- ۱- ناحیه خطبه سرا و مراتع چل چشمه سوباتان- مراتع عزیز یوردی و چم چی، منطقه آق اولر، مراتع طول گیلان لمیرواچ بلاغی- زردهه و رشه رود در دامنه کوه‌های آرپاجای.
- ۲- در منطقه مورستان کوهستانی تالش، مراتع معروف آلاشور مورستان در دامنه کوه‌های مرویک قرار دارد.
- ۳- مراتع ناحیه اسالم: مراتع جهانگیر، کیاره، زندانه، کرون، چارسو در ارتفاعات بالاتر از ۲۳۰۰ متر (رنجبر ۱۳۸۴).

درختان دیر زیست منطقه تالش :

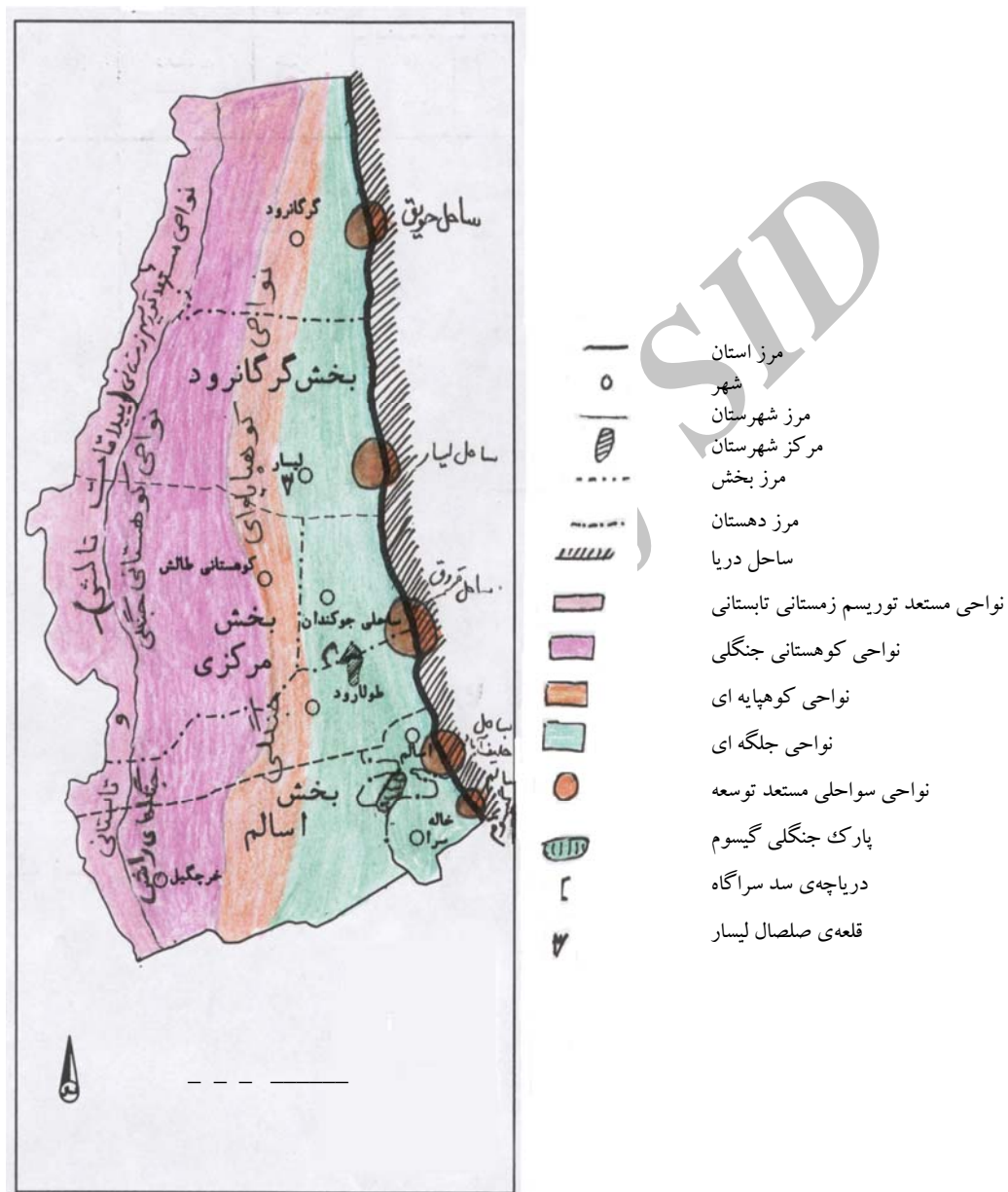
به دلیل تخریب زیست بوم طبیعی، از جمله بهره برداری اشتباه و حضور دام در جنگل، ضعف فیزیولوژیک و عدم وجود بستر مناسب تکامل بذر برای زادآوری طبیعی، شناخت درختان دیر زیست منطقه علاوه بر این که به شناخت پایه‌های دیر زیست منطقه و تکثیر آن‌ها جهت ایجاد ذخیره‌گاه ژنتیکی کمک می‌کند؛ بلکه شناخت و معرفی آن‌ها می‌تواند علاقه‌مندان بسیاری را جهت بازدید از منطقه به عنوان توریست جلب کند (کروری و دیگران ۱۳۷۹).

جدول شماره ۱: درختان دیر زیست منطقه تالش

نام درخت	نام محل	نام علمی	ارتفاع محل	ارتفاع درخت	سن نسبی
آزاد	پیر اسدالله	Zelkova macranetra		۳۲متر	بیش از ۵۰۰سال
بلوط	پیر اسدالله	Quercus castaneifolia	۲۰متر	۴۸متر	بیش از ۶۰۰سال
بلوط	سیاه بیل	" " "	۳۰متر	۳۶متر	بیش از ۵۰۰سال
بلوط	اسپه خونی	" " "	۱۵۰۰متر	۳۰متر	بیش از ۷۰۰سال
سرخدار	روستای بنون	Taxus bacceta	۶۰۰متر	۲۲متر	بیش از ۷۰۰سال

منبع: کروری، متینی زاده، شیروانی، بابا خانجانی، همتی، رستم پور ۱۳۷۹

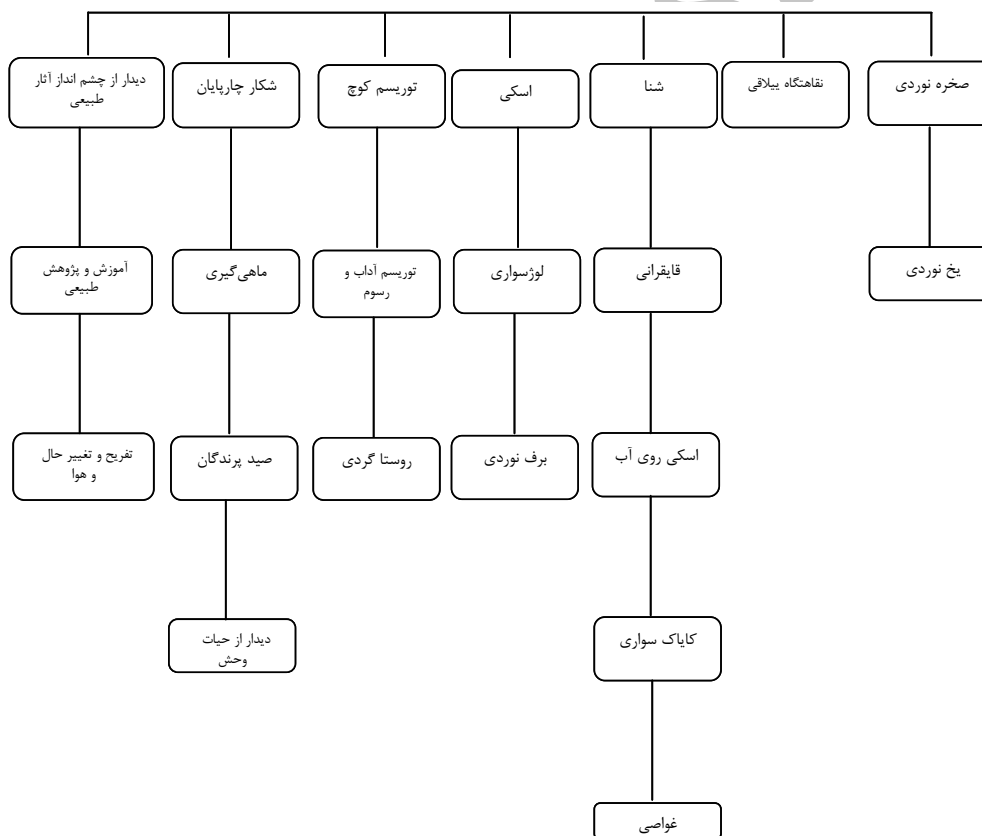
شکل ۳: نقشه جاذبه‌ها و نواحی مستعد توریسم تالش

مهم ترین فواید اجتماعی و زیست محیطی جنگل های تالش :

- ۱- کاهش تغییرات اقلیمی
- ۲- حفاظت از منابع آب و خاک
- ۳- تقویت سیستم های زراعی
- ۴- حفاظت از تنوع بیولوژیکی
- ۵- بهبود و توسعه کیفیت زندگی شهری و روستایی
- ۶- حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی
- ۷- اشتغال زایی متنوع
- ۸- ایجاد تفرجگاه های عمومی
- ۹- قابلیت بالای جذب اکوتوریست به دلیل دید منظر بسیار عالی
- ۱۰- قابلیت جذب توریست های علمی بدلیل قدمت بالای این جنگل ها .

شکل ۴ : جاذبه های اکوتوریستی قابل بهره برداری تالش

نتیجه‌گیری و پیشنهادات :

در منطقه‌ی تالش علاوه بر مناطق جنگلی تحت مدیریت سازمان جنگل‌ها و مراتع برای برنامه ریزی تفریحی، مناطق بسیار زیادی به لحاظ داشتن جاذبه‌های لازم در خارج از طرح‌های مشخص قابلیت تفرج به صورت بالفعل و بالقوه را دارد، به‌علاوه وجود مناطق تحت حفاظت سازمان محیط زیست و سایر جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی و مذهبی و وجود سواحل زیبا و مناظر بکر و چشم‌اندازهای بسیار زیبای جلگه و کوهستان و پدیده‌های متنوع دیگر، هر کدام در جایگاه خود زمینه‌های جذب توریسم و اکوتوریسم را فراهم می‌نمایند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که فعالیت‌های مربوط به توریسم و اکوتوریسم اعم از داخلی و خارجی به ازای هر توریست ۳-۵ شغل ایجاد می‌کند.

منطقه‌ی تالش به دلیل داشتن جنگل‌های انبوه، مراتع کوهستانی، دره‌های رودخانه‌ای بسیار زیبا و سواحل طولانی از ویژگی‌های منحصر بفردی برخوردار است. علی‌رغم این پتانسیل‌ها محیط‌های اکوتوریستی در معرض شکنندگی هستند. از جمله، محیط‌های پیرامون رودخانه‌های منطقه به دلیل وارد شدن فاضلاب‌های شهری و روستایی و نیز سموم مزارع، دامنه‌های کوهستان‌ها به دلیل بالا بودن پتانسیل لغزشی ناشی از هرگونه بهره‌برداری غیر منطقی و نیز احداث جاده‌های جنگلی، نواحی ساحلی بدلیل تجمع زباله‌ها و هم‌چنین بیابلات کوهستانی، از محیط‌های حساس به آسیب پذیری در صورت بهره‌برداری ناموزون و فشار زیاد محسوب می‌شوند؛ لذا پایداری زیست محیطی در صورت توسعه موزون با حفظ فرآیندهای زیست محیطی، بیولوژیک و منابع سازگار بوده و حفظ کیفیت محیط زیست از طریق حفظ سیستم زیست محیطی امکان پذیر می‌باشد.

توریسم و اکوتوریسم و برنامه ریزی برای جذب آن، مستلزم عرضه‌ی مختلف با مشخصات فنی خاص خواهد بود؛ لذا تحت مدیریت قرار دادن عرصه‌های مختلف با پتانسیل توریستی و اکوتوریستی به ویژه عرصه‌های جنگلی باعث خواهد شد که جنبه‌های زیست محیطی جنگل‌ها بیش‌تر شده و میل به بهره‌برداری از چوب جنگل در قالب طرح‌های جنگلداری کاهش یابد. براساس بررسی‌های به عمل آمده در کشورهای پیشرفته بر روی ارزش‌های زیست محیطی جنگل‌ها و درختان، ارزش زیست محیطی و عملکرد چند جانبه یک درخت ۵۰ ساله بلوط در فضای سبز شهری در سال، حدود ۳۰۰ دلار برآورد شده است، در حالی‌که ارزش چوب این درخت معادل ۱۰۰ دلار در حد قیمت مطلوب می‌باشد. به علاوه یکی دیگر از اثرات غیر مستقیم دیگر، بالارفتن کارایی افراد استفاده کننده از فضای سبز پارک‌ها و مناطق جنگلی است؛ لذا حفظ این اکوسیستم‌های طبیعی باعث تولید مستمر و پایدار، حفظ گونه‌ها و حفظ تنوع گیاهی و جانوری، حفظ ساختار و فرم‌های طبیعی، فراهم شدن وسایل آموزشی و تحقیقاتی، حفظ زیبایی‌های طبیعی، حفظ منابع آب و خاک و تلطیف هوا شده و درآمدهای قابل توجهی را از راه برنامه ریزی و استفاده بهینه از این ذخیره‌گاه‌ها برای منطقه فراهم می‌کند.

منابع :

- ۱- اسدالهی فرهنگ، ۱۳۶۸، مطالعه جغرافیایی گیاهی و جوامع نباتی جنگل‌های شمال غربی هیرکانین اسالم.
- ۲- اکارت اهلرز ترجمه رهنمایی محمد تقی، ۱۳۶۵، ایران مبانی یک کشور شناسی تهران- سحاب.
- ۳- باباپور رامین، ۱۳۸۰، برنامه ریزی تفریحی در شهرهای کوچک مطالعه موردی تالش- فصلنامه تحقیقات تالش انتشارات وحید.
- ۴- بحرینی سید حسین و کیوان کریمی ۱۳۸۱. برنامه ریزی محیطی برای توسعه زمین- آن.آر. بینز. کاترین هیگینز، دانشگاه تهران.
- ۵- ۱۳۷۷، سیمای اقتصادی- اجتماعی شهرستان تالش، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان.
- ۶- ۱۳۸۰، آمار نامه استان گیلان، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان.
- ۷- نقشه های توپوگرافی ۱/۵۰۰۰ هشتپر، اسالم، آق اولر، هروآباد سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- ۸- ۱۳۷۹ جنگل‌های باشکوه هیرکانی، فصلنامه جنگل و مرتع، شماره ۴۷ سازمان جنگل‌ها و مراتع.
- ۹- پورعطایی مهدی، ۱۳۶۶، نواحی فیتوژئوگرافیک ایران، مجله رسد آموزش جغرافیا، شماره ۱۲، زمستان ۱۳۶۶.
- ۱۰- ثابتی حبیب الله، ۱۳۴۸، اقلیم حیاتی ایران.
- ۱۱- ثابتی حبیب الله ۱۳۴۴ درختان و درختچه‌های ایران.
- ۱۲- حیدری چپانه رحیم- حسین زاده دلیر کریم، ۱۳۸۲، جستاری پیرامون ارزیابی صنعت توریسم در ایران- نشریه دانشکده علوم انسانی و اجتماعی سال نهم شماره ۱۳ تبریز.
- ۱۳- رضایی عبدالحمید، ۱۳۸۱، مطالعات زیست محیطی تالش و تحلیل حضور انسان در هزاره اول ق. م در منطقه، فرهنگ گیلان.
- ۱۴- رنجبر محسن، ۱۳۸۴، طرح جاذبه ها و قابلیت‌های توریستی و اکوتوریستی تالش، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری.
- ۱۵- رنجبر محسن، ۱۳۸۱، نگرشی بر ژئوموفولوژی رودخانه کرگانرود فصلنامه تحقیقات تالش انتشارات وحید.
- ۱۶- رنجبر محسن، ۱۳۸۳، پتانسیل‌های توریستی و اکوتوریستی منطقه عشایری تالش و راهبردهای توسعه آن فصلنامه عشایری ذخایر انقلاب شماره ۴۱ و ۴۲ سال هشتم.
- ۱۷- رنجبر محسن، ۱۳۷۲، توانهای محیطی شهرستان تالش- پایان نامه کارشناسی ارشد- دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری.

۱۸- ریچارد جولیا شویلی ترجمه رحمت الله منشی زاده و فاطمه نصیری منش، ۱۳۸۰، گردشگری روستایی انتشارات.

۱۹- ژرژ کازه، روبرو لانکووار ۱۳۸۱ صلاح الدین محلاتی آمایش جهانگردی، دانشگاه شهید بهشتی.

۲۰- قناد کارسرایبی- محمود ۱۳۷۹، نقش پارکها و ذخایر جنگلی و مناطق حفاظت شده در جذب توریسم و اکوتوریسم در شمال کشور فصلنامه مجله جنگل و مرتع شماره ۴۷ .

۲۱- کروری سودابه، متینی زاده محمد، شیروانی شیروان، خانجانی بابا، همتی ارسلان، رستم پور فرهد، ۱۳۷۹. شناخت درختان دیر زیست استان گیلان، فصلنامه جنگل و مرتع شماره ۴۷، تابستان ۷۹.

۲۲- گروه پژوهشگران ایران به سرپرستی ابراهیم اصلاح عربانی، ۱۳۷۴، کتاب گیلان، انتشارات گروه پژوهشگران ایران.

۲۳- لس لومبدن ترجمه گوهریان محمد ابراهیم، ۱۳۸۰، بازاریابی گردشگری، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

۲۴-مارسل پازن ترجمه امین فرشچیان مظفر ۱۳۶۷ تالش منطقه ای قومی در شمال ایران - آستان قدس رضوی.

۲۵- محمودی فرج الله ۱۳۸۰ گذری بر ارتفاعات تالش- فصلنامه تحقیقات تالش انتشارات وحید تالش.

۲۶- منشی زاده رحمت الله ۱۳۷۶، جهانگردی - انتشارات مسعی.

27- ziese I,j . (1984) in quivy by design: Tools for environment Behavior Reseach
Cambridge university press, Cambridge, UK

28-Yu. A. Vedenin, N. N. Miro Shni Chenko. : Evaluation of the natural environment
for recreational purposes, sovet geography .

29-Megan eplerwood 2003, Ecotourism market development, eplerwood
international

30-Tailor v. setin, Cristin denny, 2004 Exploring ecotourism the who, what, why, and
how, university of floridaScool of forest resources and conservation.

31-suzzane Langley 2004 , Sustainable ecotourism in the corridor of communités,
Audubon, org.

32-Erin harvil ,Daivid hurlbert ,mellisa Schafer,and Robert lester ,ecotourism is the
best or is the bad,motto of the baltimore grotto a caving Society .

33-Mr, aphirom promchanya, jean louis caccomo 2004, Ecotourism and
environmental: opportunities and constraints for sustainability,thayland.

34- www.wto.com.

Archive of SID